

Mihelyt alkonyodik, nyugtalankodni kezdenek, hallatják hangjukat, melyet jól megnevezített nyelvünknek gyors egymásutánban követ-kező csegettéssel előgő utánozhatunk, és különböző intervallumokban szinte hajnal-hasadtáig ismétlik ezt a hívásukat.

Habár e madarat az idén csak május 2-án littam a fészkelési helynél, érkezését 1894—1897-től terjedő megligycleiseim alapján mégis április közepére tehetem.

Hogy szerény megligycleisein képenc keretet is adjak, a következőben felsorolom azokat a fajokat is, melyeket évek során át az említett moesarakban és azok környékén az Ortyg. pyg. Naum. mellett mint fészkelőket megligyelek:

Circus aeruginosus, *Otos brachyotus*, *Pratincola rubieola*, *Acrocephalus phragmitis*, *turdoides*, *Saxicola oenanthe*, *Budytes flavus*, *Emberiza schoeniulus*, *Alauda arvensis*, *cristata*, *Perdix cinerea*, *Coturnix communis*, *Otis tarda*, *Oediennemus crepitans*, *Vanellus cristatus*, *Aegialites cantianus*, *Glareola pratincola*, *Ardea cinerea*, *Botaurus stellaris*, *Ciconia alba*, *Limosa melanura*, *Totanus stagnatilis*, *calidris*, *Recurvirostra avocetta*, *Himantopus autumnalis*, *Machetes pugnax*, *Gallinago scolopacea*, *Ortygometra crex*, *porzana*, *minuta*, *Gallinula chloropus*, *Fulica atra*, *Podiceps nigricollis*, *minor*, *Anas ferina*, *clypeata*, *strepera*, *circia*, *erecca*, *boschas*, *aenta*, *nyroca*, *Anser cinereus*, *Larus ridibundus*, *Sterna fluvialis*, *fissipes*, *leucoptera*.

auch die in Gefangenschaft gehaltenen Exemplare. Sobald die Dämmerung eintritt, werden sie unruhig, lassen dabei ihre Stimme, welche man durch ein rasches, hintereinander folgenden Schnalzen der gut befuchten Zunge so ziemlich nachahmen kann, hören, und wiederholen diesen Ruf in verschiedenen Intervallen bereits bis zum Morgengrauen.

Obwohl ich das Zwergsumpfhühnchen heuer erst den 2. Mai am Brutplatz beobachtete, kann ich die Ankunft auf Grund meiner Beobachtungen vom Jahre 1894—97 auf die Mitte April bezeichnen.

Um dem Bilde meiner bescheidenen Beobachtung auch einen Rahmen zu verleihen, sei es mir gestattet im Nachstehenden auch die Arten zu nennen, welche ich, ausser der *Ortigometra pygmaea* Naum. im Laufe der Jahre in und neben den erwähnten Sämpfen brütend ange troffen habe:

Circus aeruginosus, *Otos brachyotus*, *Pratincola rubieola*, *Acrocephalus phragmitis*, *turdoides*, *Saxicola oenanthe*, *Budytes flavus*, *Emberiza schoeniulus*, *Alauda arvensis*, *cristata*, *Perdix cinerea*, *Coturnix communis*, *Otis tarda*, *Oediennemus crepitans*, *Vanellus cristatus*, *Aegialites cantianus*, *Glareola pratincola*, *Ardea cinerea*, *Botaurus stellaris*, *Ciconia alba*, *Limosa melanura*, *Totanus stagnatilis*, *calidris*, *Recurvirostra avocetta*, *Himantopus autumnalis*, *Machetes pugnax*, *Gallinago scolopacea*, *Ortygometra crex*, *porzana*, *minuta*, *Gallinula chloropus*, *Fulica atra*, *Podiceps nigricollis*, *minor*, *Anas ferina*, *clypeata*, *strepera*, *circia*, *erecca*, *boschas*, *aenta*, *nyroca*, *Anser cinereus*, *Larus ridibundus*, *Sterna fluvialis*, *fissipes*, *leucoptera*.

Jegyzetek

az 1897. évi tavaszi madárvonuláshoz.

BUDA ÁDÁM-tól.

Igen régen vágyakoztam földünknek valamely tengerekentúli részével is megösnerkedni, mely hő vágyam végre valahárom nemileg teljesülésbe is ment.

Miután ezen utazásomban több vándormadarunkkal találkoztam, azt hiszem, nem lesz érdektelen, ha jegyzeteimet itt előadom.

Anmerkungen

zum Frühlingszuge der Vögel im Jahre 1897.

Von ADAM von BUDA.

Schon lange hatte ich das sehnlichste Verlangen, einen überseischen Teil unserer Erde zu besuchen. Dieser Wunsch ging endlich, wenigstens teilweise in Erfüllung. Nachdem ich während dieser Reise auch auf einige unserer Zugvögel stiess denke ich, es sei nicht ohne Interesse, wenn ich meine Beobachtungen hier vortrage.

1897 március 24-én este 11 órakor Trieszten a Metkovich nevű hajóra szálltam. Velenézének tartva, honnan aztán tovább keletnek mentünk.

Március 25-én korán reggel a fedélzetre siettem, az első, a mit ott látta, hat *Erithacus rubecula* L. volt. Ezek az ejjel útközben kifáradva hajónkra szálltak nem gondolván szegénykék, hogy a már megtett utat újra vissza tesszék meg. Néhány a kajütükbe is bejött, hol elfogdosták őket; de az első szárazföldhöz közeledve, Lidonál szabadságot kaptak s a többivel együtt a hajóról a szárazföldre repültek.

Velenéze körül a lagunákon igen sok sirály volt látható, melyek között felismerhetők voltak a *Larus canus*, *fusca*, *minutus* és *ridibundus*. Volt két *marinus* is.

Március 28-án a sik tengeren haladva újra egy *Erithacus rubecula* L. és egy *Ruticilla phoenicura* L. szállt le hajónkra. Itt sok sirály kísérte hajónkat, kapkodván fel a hulladékot, s a neki dobott zsemlyedarabokat. Ezek között volt egy *L. marinus* is. Délután $\frac{3}{4}$ órakor egy *Ficedula sibilatrix* Bech. szállt hajónkra. A hajónk előtt bukdásolt három *Colymbus*, de nem volt felismerhető, hogy melyik faj. Útközben vihart kaptunk, mely folyton nőtt, a hullámok esetleg amúg tánczoltatták kis hajónkat.

Március 29-án oly borzasztó vihart látunk magunk előtt, hogy veszedelem lett volna neki-menni, kénytelenek voltunk irányt változtatni, s a közelbe fekvő Albánianak Valona nevű ki-kötőjébe bemenekülni, hol a hegyek által védelmet találtunk a dühönögő Bora ellen. A hegyek által védett kikötőben a tenger egészen csendes volt, s mi esolnakba szállva, kiszálltunk Valonába a partra, s bementünk a helyiségre. Itt igen sok *Lestris* és *Larus* volt. A legtöbb volt a *Larus minutus* Pall. feketefejű tollzatban, melyeket egész utamban csak itt látta ilyen tollzatban. Valonában igen sok fekskét találtam *H. rustica* és *urbica*, melyek már fészkéket járták. A kőkerítések s romok tetején több gólyapár — *Ciconia alba* — már fészkén ült.

Valonából visszatérve, már a vihar a kikötőben is dühöngett, s csak is kedves, derék kaptányunknak köszönhetjük, (ki a csolnakkak kormányrudját maga vette kezébe,) hogy az $1\frac{1}{2}$ kilométer távol lévő hajónkat szerenesen elérhettük, de bőrig átázva, mert a hullámok gyakran átesaptak kis lélekvesztő csolnakunk fölött, egy-egy kis tusch-fürdőt adva nyakunkba.

Am 24. März 1897 bestieg ich Abends um 11 Uhr in Triest das Schiff «Metkovich», welches nach Venedig segelte, um von dort den Weg nach dem Orient forzusetzen.

Früh am Morgen des 25. März begab ich mich auf das Verdeck und das erste was ich hier sah, waren 6 *Erithacus rubecula* L., welche sich, vom langen Fluge ermüdet, Nachts auf unser Schiff niederliessen, unbekümmert darum, dass sie dadurch den zurückgelegten Weg wieder zurück machen. Einige kamen auch in die Cäjütten, wo man sie einfing, aber wieder freigab, als wir uns dem Lido näherten: sie flogen mit den übrigen auf das Festland hinüber.

Bei Venedig sind in den Lagunen sehr viele Möven zu sehen; dazwischen *Larus canus*, *fusca*, *minutus* und *ridibundus* zu erkennen; auch zwei *marinus* waren da.

Am 28. März setzten sich auf offenem Meere eine *Erithacus rubecula* L. und eine *Ruticilla phoenicura* L. auf unser Schiff. Auch viele Möven begleiteten es, die ihnen zngeworfenen Semmelstücke auffangend, dazwischen befand sich eine *L. marinus*. Nachmittags um $\frac{3}{4}$ Uhr kam eine *Ficedula sibilatrix* Bechts. Vor dem Schiffe tauchten 3 *Colymbus* auf, doch war die Art nicht zu erkennen.

Unterwegs bekamen wir Sturm, welcher immer wuchs, bis er am 30. März so gefährlich wurde, dass wir gezwungen waren, unsere Richtung zu ändern und in den nahen Hafen von Valona einlaufen mussten, wo uns die hohen Berge vor der tobenden Bora schützen. Das Meer war im Hafen ganz ruhig und wir konnten in einem Kahn nach Valona rudern, wo ich viele *Lestris* und *Larus* sah. Die Mehrzahl war *Larus minutus* Pall. mit schwarzem Kopfe. Während meiner Reise habe ich nur hier Vögel mit solchem Gefieder gesehen. In Valona habe ich viele Schwalben getroffen, *Hirundo rustica* und *urbica*, welche schon Nester hatten. Auf den Mauern und den Ruinen brüteten bereits einige Störche. *Ciconia alba*.

Als wir ans Valona zurückkehrten, raste der Sturm auch schon im Hafen und dass wir die $1\frac{1}{2}$ Kilometer Entfernung bis zu unserem Schiffe glücklich zurücklegen vermochten, hatten wir nur unserem braven Schiffscapitän zu verdanken, der das Führen unseres Bootes selbst übernahm.

Éjre a vihar kissé csendesedvén, utunkat tövább folytattuk.

Március 31-én Korfuba érkeztünk, hol a fekskét — *H. rustica* — nagy csapatokban vonulásban találtam. Más madarat ott édes-keveset láttam, nélkány poszata kivételevel, de ezek is a sűrű olaj- és narancsfák levelei között biztosan felismerhetők nem voltak. Egy vadász hozott csolnákon egy csomó meglött ruezát, de ez mind *Nyroca leucophthalmus* Bechst. volt.

Április 1-én Kefalonia irányában egy *Saxicolat* láttam, később három *Tringa* repült el hajónk előtt. 10 órakor egy *Lanius collurio* L. akart hajónk szállni, de a szélvihar tovább sodorta. Délután egy fürfi — *Coturnix daetylosans* Mey. — ütődött hajónk árbozázába s összezúzott fövel hullt alá a fedélzetre.

Április 2-án két snepf-faj repült előttünk, de nem ismertem fel öket. 7 órakor egy vérese — *Tinnunculus* — hosszú ideig kísérte hajónkat. 8 órakor sok *Larus* kezdte hajónkat kísérni. 12 órakor újra egy vérese — *Tinnunculus* — repült hajónk fölött el, a sik terenger, hol szárazföld nem volt látható. $\frac{1}{2}$ órakor egy feeske — *H. rustica* — kísérte hajónkat.

Április 3-án egy csapat *Tringa* repült előttünk, d. u. 5 órakor egy csapat *Sterna* jelent meg, melyek között a hirundot és leucoptérát ismertem fel.

Április 4-én d. u. 3 órakor a sok vihar által hánýkodva, elérült Afrika partját, s Alexandriában kikötöttünk. Itt temérdek sirály volt, mindenfélé vegyesen. Az első madár, a mit Afrika szárazföldjén látta, a veréb és a varju — *Corvus cornix* — volt.

Április 6-án vasuton menve Kairó felé, Eabet Khaonpehed állomáson túl több tó volt látható, melyek hemzsegtek a sok vizimadártól. Voltak hattyuk — *Cygnus* — nagy és kis kócsag, A. egretta és garzetta, a legtöbb volt az A. bubuleus. Voltak *Tringák*, *Totanusok*, *Sternák*, *Larusok*, *Fulicák* s igen sok ruez-faj vegyesen.

Ily sok fajból álló és nagy mennyiséggű vizimadarat egy esomóban még soha sem látta. Nem lehetett volna úgy kilöni egy gólyós puskat, hogy az madarat ne talált volna. Kafer Zajat állomásnál látta két *Milvus aegyptiust*. A kis földök felett egy nagy csapat feeske — *H. rustica* — vonult keresztül előttünk. Látta ott egy

In der Nacht liess der Sturm etwas nach, wir konnten unseren Weg fortsetzen und kamen am 31. März in Korfu an, wo ich die Schwalben *H. rustica*, in grossen Scharen auf dem Zuge fand. Sonst sah ich hier auffallend wenig Vögel, mit Ausnahme einiger Sänger, die aber auch in den dichten Oliven- und Orangenbäumen sassen und nicht sicher zu erkennen waren. Ein Jäger brachte eine Menge Enten, lauter *Nyroca leucophthalmos* Bechst.

Am 1. April bemerkte ich in der Richtung von Kefalonia eine *Saxicola*, später flogen drei *Tringa* bei unserem Schiffe vorbei. Um 10 Uhr wollte sich ein *Lanius collurio* L. auf unser Schiff niederlassen, der Wind schleuderte ihn aber fort. Nachmittag um $\frac{1}{2}$ Uhr stiess eine Wachtel, *Coturnix daetylosans*, an den Mast unseres Schiffes und fiel mit zerschmettertem Kopfe auf das Verdeck.

Am 2. April flogen zwei Schnepfen vor uns, ich konnte sie aber nicht erkennen. Um 7 Uhr Morgens begleitete uns ein Falke (*Certhieis finnmeula*) längere Zeit, um 8 Uhr viele Möven. 12 Uhr Mittags flog wieder ein Turmfalke an uns vorbei, und zwar über das offene Meer und in einer Richtung, wo gar kein Festland zu sehen war. Um $\frac{1}{2}$ Uhr flog eine Schwalbe (*H. rustica*) mit uns.

Am 3. April zog eine Schar *Tringa* vor uns, Nachmittag um 5 Uhr ein Haufen *Sterna*, unter denen ich St. *hirundo* und St. *leucoptera* erkannte.

Am 4. April Nachmittag um 3 Uhr erreichten wir die Küsten Afrikas und landeten in Alexandria, wo sich Unmassen von Möven befanden. Die ersten Vögel, welche ich am Festlande Afrikas gewahrte, waren der Sperling und die Nebelkrähe (*Corvus cornix*).

Am 6. April fuhr ich mit der Eisenbahn gegen Kairo; über die Station Eabet Khaonpehed hinaus liegen viele Teiche, in welchen es von zahllosen Wasservögeln wimmelt. Es waren hier Schwäne (*Cygnus*), kleine und grosse Edelreiher, Ardea egretta und garsetta, die Mehrzahl Ardea bubuleus; *Tringa*, *Totanus*, *Sterna*, *Larus*, *Fulica* und sehr viele Enten-Arten im bunten Gemisch. Noch nie sah ich eine so grosse Schar verschiedener Wasservögel auf einem Punkte; man hätte keine Kugel abfeuern können, ohne zu treffen. Bei der Station Kafer Zajat sah ich 2 *Milvus aegyptius*; über die Reisfelder zogen Schwalben (*H. rustica*) an uns vorbei; auch ein

Upupát is. Fantach állomásnál láttam egy nagy csapat Mílyust vonuláshoz. Kuesna állomáson túl egy tóban sok fehér madár volt leszállva, talán kócság? Azontúl még egy második ilyen csapat. Ezen túl még három csapat fehér madár repült, kócságok. Több vörösét — Timnunculus láttam. Egy esatorna mentén közel leszállt egy Alcedo rudis, később ilyet többet is láttam. Kaha állomáson túl több csapat apró madár vonult a szántók fölött, köztük paesirták és Anthusok. Kairó közelében és bent a városban igen sok Mílyus ægyptius volt, melyek a városban a fákon fészkeltek, s a házak, tornyonk és utcazára szálltak le, köztük több Neophron perenopterus volt látható. A mily jámborok voltak ezek a városban, ép oly vadak voltak a városon kívül, mert br. Wildburg barátommal tett vadászati kísérletfink eredménytelen maradt, lötövölva sem várta be,

Április 8-án a gizehi pirámisokhoz tett kirándulásom alkalmával egy nagy csapat billegety — Mot. alba — találtam vonulásban.

Április 9-én vasuton Izmailla felé haladva, a mezei munkások egész közelében sétáltak az Ardea bubulcusok, bevárva a vonatot is 20—30 lépévre. Itt láttam a Squatarola helveticaét, több Tringa-fajt, egy Vanellus gregariuszt, sok Meropst, melyekből egy meglöött példányt kaptam, (melyet dr. Madarász Gyula barátom Merops persicus Pall.-nak állapított meg).

Izmaillán túl a suezi esatornán egy töcsában láttam hármon flamingót leszállva. El Kantara állomáson tul, a Szuezi-esatornától balra terül el egy nagy kiterjedésű tó (Mensale-tó), melyen d. n. 6 órakor óriási memnyiséggű vizimadar volt látható, köztük, két hattyu nagyságú, egészen fekete madár uszkált a vizen (talán a fekete hattyu?).

Április 9-én este 10 órakor Port Saidban hajójára ültünk s elhagytuk Afrika partjait, utunkat Ázsianak irányítva.

Április 10-én esak $\frac{3}{4}$ 11 órakor d. e. mutatkoztak ujra sírályok a hajónk kisírcetében. Ezen út közben csakis öt Pelican láttam repülni a hajótól nem messzire. $\frac{1}{2}$ órakor d. u. közeledtünk Jaffához. Itt igen sok feketeháti sírály volt. $\frac{3}{4}$ órakor kiszálltunk Ázsia partjára Jaffában.

Mily különös, hogy itt is az első madarak, a

Wiedchopf war zu sehen. Bei Tautach eine Schär Milvus auf dem Zuge. Über die Station Kuesna hinaus bemerkte ich in einem Teiche viele weisse Vögel; vielleicht Reiher? Etwas weiter eine zweite ähnliche Schär und später sah ich noch 3 ziehend. Mehrere Falco timneulus zeigten sich. An einem Canal liess sich ein Alcedo rudis nieder, später mehrere. Als wir die Station Kaha verließen, bemerkte ich auf den Feldern mehrere Flüge kleiner Vögel, darunter Lerehen und Pieper. In der Nähe von Kairo und selbst in der Stadt sah ich viele Mílyus ægyptius, auch einige Neophron perenopterus, welche auf den Bäumen nisteten und sich auf die Dächer, sogar auch auf das Strassenpflaster niederliesssen. Umso scheuer waren sie jedoch außerhalb der Stadt: ein Jagdversuch, welchen ich mit meinem Freunde Baron Wildburg machte, blieb ganz ohne Resultat, da uns die Vögel nicht in Schussweite ankommen liessen.

Am 8. April machten wir einen Ausflug zu den Pyramiden von Siraho, wo ich eine grosse Menge Bachstelzen (Motacilla alba) im Fluge sah.

Am 9. April fuhr ich mit der Eisenbahn nach Izmailla: unterwegs hatte ich Gelegenheit einige Ardea bubulens zu beobachten, welche so zutraulich waren, dass sie ganz in der Nähe der Feldarbeiter spazierten, und sogar den Zug bis auf 20—30 Schritt Entfernung herankommen liessen. Ich sah hier auch die Squatarola helvetica, mehrere Tringa-Arten und einen Vanellus gregarius, viele Merops, von letzteren erhielt ich ein geschossenes Exemplar, welches mein Freund, Dr. Julius Madarász, als Merops persicus determinirte.

Ich sah 3 Flamingo in einer Lache am Canal von Suez; links von demselben über die Station Kantara hinaus liegt der umfangreiche Menzabe-See, auf welchem eine riesige Menge von Wassergeflügel sichtbar ist, dazwischen 2 schwarze Vögel in der Grösse eines Schwanes (wäre das vielleicht der schwarze Schwan?).

Am 9. April gingen wir Abends um 10 Uhr an Bord und verliessen die Küsten Afrikas um die Richtung nach Asien zu nehmen.

Den folgenden Tag, Vormittags $10\frac{1}{4}$ Uhr, zeigten sich Möven und begleiteten uns; auch sah ich 5 Pelikane unweit unseres Schiffes fliegen. Um $1\frac{1}{2}$ Uhr näherten wir uns Jaffa, wo sich eine grosse Zahl schwarzrückiger Möven befand. Ich finde es bemerkenswert, dass ich

miket a szárazföldön látta, a veréb és a varju — *C. cornix* volt.

Jaffából vasutra ültünk d. u. 3 órakor, a szent föld, Jeruzsálem felé véve utunkat. Útközben látta egy gólyát — *C. alba* — több véresét — *Tinnumenulus* — sok pacsirtát — *A. arvensis*. — A *Merops persicus*ok a vasuti töltésbe vágott lunkakból, fészkeikből rebultak ki. Két *Buteo*-formát, de kisebbek testben. Több *Coracias garrulus*, egy *Ardeát* (talán *purpurea*?), egy *Saxicola*-fajt, több *Circætus gallienus*, több *Neophron* és egy kis bagoly repülve. Este 10 órakor érkeztünk Jeruzsálemben. Ott nem sok madarat látta.

Április 13-án visszajövet Jeruzsálemből, Jaffaig a vasut mentén több fürj, *C. daactilisomans* rebbent fel, látható volt, hogy ezek akkor telepedtek le ezen környékre pihenőre, mivel menetközben egy sem volt látható.

Április 16-án visszajövet a hajón, Cerigo sziget irányában, egy feeske — *H. rustica* — szállt hajónkra, egy vérese meg hosszasan kísért s több sirály is. Zante sziget magas partok szakadékaiban sok sirály volt leszállva, valószínűleg ott is fészkelnek.

Moréa sziget irányában látta egy *Procellariát*, egy kis madár is szállt a hajónkra, de nem ismerhettem fel, később egy feeske is jött, mely velünk utazott végig. Egy pacsirta — *A. arvensis* — és egy *Anthus arboreus* is szállt a hajónkra.

Április 19-én már a Quarneroban haladtunk Fiume felé, kisérve több sirálytól, míg 20-án újra magyar földre léptünk.

Április 25-én szerenesesen, sok kedves emlékkel haza érkeztem, hol már csaknem minden madarunkat megérkezve találtam.

— auch hier den Sperling und die Nebelkrähe (*Corvus cornix*) zuerst bemerkte.

Um 3 Uhr Nachmittags bestiegen wir in Jaffa die Eisenbahn, um Jerusalem zu besuchen; unterwegs sah ich einen Storch (*Ciconia alba*), einige Falken (*F. timumeulus*) und viele Feldlerchen (*A. arvensis*). Die *Merops persicus* flogen aus ihren Nestern, welche sie in den Damm der Eisenbahn geschartt hatten. Auch zeigten sich 2 kleine buteoähnliche Vögel; einige *Coracias garrula*, eine *Ardea* (vielleicht *purpurea*?), eine Art *Saxicola*, mehrere *Circætus galliens*, so auch *Neophron* und eine kleine Eule zeigten sich fliegend. Abends um 10 Uhr kamen wir in Jerusalem an, wo ich sehr wenig Vögel vorfand.

Am 13. April auf dem Rückweg von Jerusalem flogen vor uns mehrere Wachteln (*Coturnix daetylissonans*) auf; da im Hinfahren keine zu sehen war, ist es anzunehmen, dass sie sich blos niedergliessen, um auszuruhen.

Am 16. April kam in der Richtung der Insel Cerigo eine Schwalbe (*H. rustica*) auf unser Schiff; ein Falke und mehrere Möven begleiteten uns längere Zeit. In den Rissen der hohen Ufer der Insel Zante sassen sehr viele Möven, wahrscheinlich nisten sie hier.

In der Gegend der Insel Morea sah ich eine *Procellaria*; auch flog ein Vöglein auf unser Schiff, das ich nicht erkannte; später kam eine Schwalbe, die bis zu Ende mit uns blieb. Es liessen sich auch eine Lerche (*A. arvensis*) und ein *Anthus pratensis* auf unser Schiff nieder.

Am 19. April segelten wir bereits im Quarnero gegen Fiume, begleitet von mehreren Möven; am folgenden Tage betraten wir wieder ungarischen Boden.

Ich kam am 25. April mit vielen angenehmen Erinnerungen zuhause an, wo ich schon beinahe alle unsere Zugvögel vorfand.